

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 11 december 2014

Mål nr

T 2133-14

KLAGANDE

1. MH

Ombud: Advokat P-O N

2. JL

Ombud: Advokaterna AN och MS

MOTPART

Deloitte AB, 556271-5309

Ombud: Advokaterna HGW och BT

SAKEN

Ansvar för aktiebolags skuld

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2014-03-20 i mål T 3030-13

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att MH och JL är ersättningsskyldiga gentemot Deloitte AB.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd i målet i övrigt. Hovrättens domslut står därmed fast.

MH och JL ska solidariskt ersätta Deloitte AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 195 500 kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom.

YRKANDEN M.M.

MH och JL har yrkat att Högsta domstolen i första hand ska ogilla Deloitte AB:s talan och i andra hand jämka ersättningsskyldigheten. De har vidare yrkat att domstolen ska befria dem från skyldighet att ersätta Deloitte för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta Deloitte att ersätta dem för rättegångskostnader där.

JL har även yrkat att, för det fall Högsta domstolen inte skulle ändra hovrättens avgörande i sak, domstolen ska förplikta Deloitte att ersätta honom för rättegångskostnad i tingsrätten i samma utsträckning som tingsrätten har gjort.

Deloitte har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande frågan om MH och JL är ersättningsskyldiga gentemot Deloitte enligt principerna om ansvarsgenombrott. Målet i övrigt har förklarats vilande.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund och prejudikatfrågan

1. MH och JL förvärvade i augusti 2004 hälften var av ett lageraktiebolag med ett aktiekapital om 100 000 kr. MH utsågs till styrelseledamot i bolaget och JL till suppleant, båda med ensam firmateckningsrätt. Bolagets firma bestämdes till Hultnäs & Lundberg Processor AB (Processorbolaget).
2. MH och JL hade tidigare haft ägarintressen i bolag som drabbades av betydande skattetillägg. Deloitte hade varit rådgivare med avseende på de transaktioner som föranledde skattebelastningen. Bolagen hade försatts i konkurs, och konkursbona väckte talan mot Deloitte med yrkande om drygt 64 miljoner kr i skadestånd. I november 2004 förvärvade Processorbolaget tvisteföremålet från konkursbona.
3. I mars 2011 meddelade tingsrätten dom i målet och ogillade Processorbolagets talan. Bolaget förpliktades ersätta Deloitte för rättegångskostnader med 3 342 095 kr. Någon vecka senare försattes Processorbolaget i konkurs på egen begäran.
4. Vid konkurstidpunkten fanns det en brist motsvarande lite knappt samma summa som den fordran på ersättning för rättegångskostnader som Deloitte till

följd av tingsrättens dom hade fått mot Processorbolaget. Deloitte har inte fått någon utdelning i konkursen.

5. Deloitte har gjort gällande bl.a. att MH och JL enligt principerna om ansvarsgenombrott är skyldiga att ersätta Deloitte för dess rättegångskostnad i tvisten mot Processorbolaget. Hur det förhåller sig med detta är den prejudikatfråga som Högsta domstolen ska ta ställning till.

Allmänt om s.k. ansvarsgenombrott

6. Enligt 1 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen (2005:551) har i ett aktiebolag ägarna inte något personligt betalningsansvar för bolagets förpliktelser. Aktiebolagets borgenärer är alltså för betalning som princip hänvisade till bolagets tillgångar. Aktieägarnas frihet från personligt betalningsansvar balanseras av bestämmelser som syftar till att ge borgenärerna ett visst skydd. I 25 kap. 19 § finns bestämmelser om personligt betalningsansvar för aktieägare i samband med likvidationsskyldighet på grund av kapitalbrist, vilket det erinras om i 1 kap. 3 § andra stycket.

7. Under rubriken ansvarsgenombrott brukar diskuteras om aktieägare eller andra trots regeln i 1 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen med stöd av icke lagfästa rättsprinciper kan bli ansvariga för förpliktelser uppkomna i en verksamhet som bedrivs av bolaget eller i dess namn. Ett sådant ansvar kan tänkas förklaras med en oskriven associationsrättslig genombrottsregel. En annan förklaring är att den verksamhet som bedrivs i bolagets namn i själva verket är att anse som bedriven av ägaren själv (eller av någon annan). Ytterligare en möjlighet är att enligt allmänna rättsprinciper om utomobligatoriskt skadeståndsansvar, ägaren (eller någon annan) ansvarar för skada som har föranletts av bolagets verksamhet.

8. I propositionen till aktiebolagslagen behandlade regeringen frågan om det borde införas regler om ytterligare undantag från 1 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen. Det konstaterades att i rättspraxis hade slagits fast att undantag från principen om aktieägarnas frihet från betalningsansvar kan göras under vissa förutsättningar. Enligt regeringen borde detta vara möjligt också i fortsättningen, när principen om aktieägarnas frihet från betalningsansvar leder till stötande konsekvenser. Eftersom friheten från personligt betalningsansvar utgör en av aktiebolagsrättens hörnpelare, fanns det dock anledning att iakttä försiktighet med inskränkningar i principen. Det skulle också vara förenat med betydande svårigheter att konstruera en generell lagregel om ansvarsgenombrott. Regeringen gjorde därför bedömningen att övervägande skäl talade mot att i propositionen föreslå en generell lagregel om ansvarsgenombrott. Samtidigt framhölls att detta ställningstagande inte skulle innebära något hinder för domstolarna att tillämpa och vidareutveckla de principer som hade vuxit fram i rättspraxis för ansvarsgenombrott. (Se prop. 2004/05:85 s. 205 ff.)

Utgångspunkter för ansvarsbedömningen

9. Bestämmelsen om ansvarsfrihet i 1 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen är generellt avfattad. Uttalandena i motiven om ansvarsgenombrott får anses närmast ta sikte på det ansvar för aktieägare som kan följa av mera allmänt tillämpliga civilrättsliga principer. Sålunda kan förpliktelser enligt ett avtal under vissa förutsättningar göras gällande inte bara mot den som formellt har åtagit sig dem utan även mot den som har det reella intresset i saken, t.ex. när en verksamhet i en juridisk person i själva verket är att se som bedriven av ägaren själv (jfr NJA 1935 s. 81 och NJA 1975 s. 45). Vidare kan en aktieägare i vissa situationer bli ersättningsskyldig på grund av allmänna skadeståndsrättsliga regler (jfr NJA 1947 s. 647). Även i vissa andra särskilt kvalificerade fall kan ett personligt betalningsansvar för aktieägare komma i fråga.

Vad som nu har sagts om möjligheten av ansvar för aktieägare kan beroende på omständigheterna tänkas gälla även annan än aktieägare, t.ex. en styrelseledamot.

10. En särställning när det gäller möjligheten att en aktieägare eller annan skulle ansvara för en bolagsförpliktelse intar ofrivilliga borgenärer. Den som frivilligt träder i förbindelse med bolaget – typiskt sett genom att ett avtal ingås med detta – kan i regel utvärdera bolagets ställning. Behovet av rättsskydd när det gäller bolagets betalningsförmåga måste då anses vara tillgodosett med de aktiebolagsrättsliga reglerna. En borgenär som inte har kunnat undvika att få en fordring hos bolaget, exempelvis på grund av en deliktuell skada som bolaget ansvarar för, kan däremot i vissa fall vara i behov av ett förstärkt rättsskydd. I vad mån det behovet kan föranleda ett ansvar för annan än bolaget beror bl.a. på vad för slags fordring det rör sig om och ändamålet bakom den rättsregel som fordringen vilar på.

11. Den som stäms till domstol kan i princip inte undandra sig att bli indragen i en rättegång. Svarandens skydd ligger främst i de regler om rätt till ersättning för rättegångskostnader som rättegångsbalken ger. Reglerna verkar också handlingsdirigerande genom att mot möjligheten till framgång i processen står risken för ett rättegångskostnadsansvar. Ju svagare talan är, desto större blir risken för ett sådant ansvar. Vid förlust blir dessutom kostnaden högre, ju mer vidlyftigt processen har drivits.

Bedömningen i detta fall

12. MH och JL förvärvade Processorbolaget några månader innan bolaget köpte processföremålet av konkursbona. Någon annan verksamhet än rättsprocessen drevs inte i bolaget. De ekonomiska transaktioner som ägde rum rörde endast bolagets egna ombudskostnader, varvid inbetalningar till

bolaget tids- och beloppsmässigt sammanföll med utbetalningar till ombudet. Bolaget har, utöver aktiekapitalet, inte försetts med mer kapital än att det kunnat betala de egna processkostnader som löpande har uppstått. Inget har framkommit som tyder på att det har funnits någon plan för hur kostnader som kunde uppstå i händelse av att man förlorade rättsprocessen skulle betalas.

13. Slutsatsen är att bolaget har utgjort endast ett medel för MH och JL att kunna driva rättsprocessen avseende den förvärvade fordringen med en begränsad risk för negativa ekonomiska konsekvenser för egen del, men med bibehållen möjlighet att få del av de ekonomiska fördelarna vid en framgång i processen. Arrangemanget har således uteslutande syftat till att kringgå rättegångsbalkens regler om ansvar för rättegångskostnader och därmed till att rubba det incitament och den balans som dessa regler avser att åstadkomma.

14. På grund av det anförda, och då omständigheterna i övrigt inte motiverar någon annan bedömning, kan MH och JL inte undgå att svara för Deloitte's rättegångskostnader med anledning av rättegången mot Processorbolaget. Det saknas förutsättningar att jämka ansvarsbeloppet.

Övriga frågor

15. Det finns inte skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt.

16. Med denna utgång ska MH och JL solidariskt förpliktas ersätta Deloitte för dess rättegångskostnad i Högsta domstolen. Yrkat belopp får anses skäligt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Kerstin Calissendorff,
Göran Lambertz (referent), Dag Mattsson och Anders Eka
Föredragande justitiesekreterare: Riikka Liljenfeldt